

ШУПТУЗУ БЕЛЕН БОЛУР

Часкы тарылгага белетнел үзүндө

„Найырал“, „Улуг-Хая“ совхозтарда

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ

Бүр чөдө «Тилдеге» совхозтун механизаторлары чаа чылдын чазына белеткел ажалдарын челишкенин чоруулу. Беш чыл планинги бирги чылды боттарынын мурнуна салынган улуг сорулгаларын шиптирлээрине хайнышкынын белеткенин турарлар.

— Бо 1966 чылда 30 муң гектар тарылганы чорудар ужурулу бис. Оң 26 муң 200 гектарын кызыл-тас ээлээр. Нийтизи-биле 222 муң центнер дүжүттү алыр планнатынган. Оң 204 муң центнери кызыл-тас болур. Оң аягыла, 100 муң центнер тарааны, 4600 центнер атын, 5200

центнер сүттү, 380 центнер дүктү курунеге дүжаар. Ол дээр, чели чылдын сөөлүгү чылдыга болаарга дыка хей продукция болур. Ынчангаш бо улуг болгаш хүндүтү сорулгаларын шиптирлээрине белеткел хайнышкынын чоруу турар. Ам бистин мурнувуста кол сорулгалар бола мал кыштагашкынын болгаш чаксы хову ажалдарына белеткелди челишкенин доозары болур— деп, совхозтун директору Валентин Сергеевич Салепкин чугаалаан.

Бүр черниң механизаторлары техника септелгезин эртен чылга болаарга үлгердиги чорудуу турар.

Олар бо хүнге чедир 50 тракторну, 70 трактор андазыннын, 25 комбайны, 110 саялканы холан үндүр септээр, чыскай тургузуу каан. Механизаторлар дөрткү кварталдын планында ажы 20 трактор андазыннын, 70 саялканы септээр ол.

«Тилдегени» механизаторлары комбайннар септээр тускай стенини чагыдып алгаш, кыска хуусаанын дургузулаа мастерскаадына ытпел тургускан. Ында бүгү маркаларын комбайннын септээрине чугулаа черектиң чүүлдер бүрүн бар.

Механизаторлардан септекти Михаил Доржу, слесарь-моторист Очур Ондар, слесарь Марта Кок-оол, комбайнчылар обкатчы Дмитрий Безрук, аккумуляторщик Николай Шипунов, электрщик канкачы Михаил Еликов болгаш өскелер-даа хүн-бүрүнүчү үлүг-норманы доктаамал ажы кууседиң, социалисттик чарыштын мурнакчылары болуп турарлар.

— Бистин механизаторларыныс СЭБП-нин ээлчегин ХХП сьездинин ажыттынар хүнүгө чедир тракторларын болгаш бүгү көдөз ажал-агый машиналарын бүрүнү-биле септе доозарын хүлээнген. Ол хүлээде куусеттиңер дээринге чигиниң тур-бас.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

КЫЙГЫРЫГНЫ ДЕТКИВИШААН

СҮТ-ХӨЛ

Сүт-Хөл көдөз Советтин девискээринде Ак-Даш, Бора-Тайга, Кара-Чыраа суурларда, 5 ферма, 5 хойжу бригадалар төптеринде үш муң ажыг мынты тарып олурткан. Сүт-Хөл суурнук кол-кол сумдучуларына штакетниктерин кылып, 1100 ажыг өскө породакы мынтарын мында мын ажал-агый чериниң киржилгезин-биле тарып олурткан.

Ак-Даш суурда эртен чылдын бүрүн дериг херекселдиге, 150 олуттук чаа клубту ачылгала кинигени өөрүчүт. Ол ам эң дээр ажалдыг деп санадып турар. Ол мынкан үш муң ажыг ном фондууг библиотекка ачылгала эгелээр. Бора-Тайгада чаа школанын тууду доозулаан. Школа туудууна ажалчы чонук киржилгези органиастыг болгаш дементгези чугула. Совхозтун малдын кол одары болур Хөлчүтүт. Чечект хемнерин оруун (70 км чери) ашпаң арыгларыны түнелинде, автомашиналар чоруу болур арыглыг болган.

Көдөзгүн ажалчы суурларын бедик культурулу, корум-чурум-чур, чаагайыттыг черлер болдур дөш Тыва АССР-ниң көдөзгүн бүгү чонуга Чөөн-Хемчик районун Шем көдөз Советтин ажалчы чоннарыны кыгырын Сүт-Хөл көдөз Советтин ажалчы чоннары ил-биле деткиши, Октябрьин социалисттик Улуг революцияны 50 чыл оюнга челишкенин ужуражы сорулганы салган.

Сүт-хөлчүлөр суурларын, ферма, бригадалар төптерин улам көрүштү болдур, школаларын, эмгелдерин, салыг болгаш культура олаанын ажалчы ажилдер дөш чаа хүлээлгелерин алганнар. Бора-Тайгада 250 олуттук, Сүт-Хөл суурга 400 олуттук ногаан театры тудар болгаш суур бурзугине спорттун бөдүн шөлдерин кылырын планнаан. Бо ажалдарын белеткенин ам

улаас эгелээр. Совхозтун чайты, кышкы одалар девискээри — Устүт-Ишкенин 80 км оруун машина чоруу болур кылыр аштаар планда көрдүнгө. Шем-Акс сүт-бараан ферманын электр-жидер, Ак-Даш суурга 25 олуттук уруугар аялыи тудар. Бора-Тайга, Ак-Даш школаларын башкыларына ий-ий аал чуртаар чурттага бажынарын туткан, бо чылдын ачылгала килер, Бора-Тайга, Кара-Чыраа суурларда чунар бажынарын алыкташ, дериг-херекселин четелээр.

Малчынарыны төвү—Хүрүктинг аксынга доктаамал ажалдар библиотеканы тудар. Сүт-Хөл суурга базаар шөлүн тургуула. Ында 8 чыл школанын школа-интернатын бус-биле изилер одалгы болдурлар.

Устүнде айыттыгач бүгү хемчеглерин хей кезин чонук күжү-биле кылыр планда көрдүнгө. Сүт-Хөлдү бүгү активиниң хуралыга ажал-шчилер алган хүлээлгелерин херек кырында ботандырар сорулга-биле хей-ниининиң шептешкенин херекте-тин берген черлерге органиастаарын бир үн-биле деткөөн.

Сүт-Хөлдү ажалчы чонун эркен ажал-агый чылдында планда көрдүнгө бүгү-ле ажалдарын ажы кууседиң, эрес, шууду ажалдааннар. Совхоз ажал-агыйны ийи-бүрү көргүзүлгелерин айы-биле планын ажы куусеткени дээр, оң ажал-шчилер республика болгаш район организацияларыны 5 илчилер Кызыл туктары-биле шапнаткан.

Шемжилерин кыгырын деткивишаан, сүт-хөлчүлөр боттарына алган хүлээлгезин долгуу-биле кууседиң шыдаарлар.

М. ДАРЖАЙ.

Сүт-Хөл көдөз Советтин даргазы.

Суг-Аксының аныяктары

Бистин Суг-Аксы өөредилге комбинда тургустунга-ла ийи чыл болган. Эртен чылдын үш школага 98 өөреникчи дараазында клас-тарже шилчип, 20 өөреникчи 8-ки классты дооскан болгаш 3-кү класстың чолаачылар курууун 17 кижя, а үшкү класстың трактор-рестер курууун 16 кижя челишкенин доозуп үнгөн. Оларын чамдыктары өскө өөредилге черлеринде киргизген.

Бо өөредилге чылдында комбинда 132 өөреникчи кирген, ийги клиастын чолаачыларында 26 ийи болган үш класстың трактористтеринде 38 кижя хараа туутуулан. Ол бирги классты 46 өөреникчи, эски классты 24 кижя бо чылдын доозар. Өөредилгезинге кызы-мак, урок үсөө өөреникчилерге Анатолий Иванюк Макаренко, Александр Оси, Роза Ооржак, Сулду-оол Куулар, Валентина Монгуш, Зоя Монгуш, Петр Кымылаков, Ооржак Чүргүй-оол, Клара Ооржак, Александр Борганкова дөш өскелер-даа хамаар-жыр. Олар ада-иелер болушаан, шунту оонашкан ажалдарыг болла-даа өөредилге комбиндының тергини өөреникчилери бооп турары өөрүчүт.

Өөредилге комбиндында 7 кижя составтыг комсомол комитети кезээки школаның башкылар коллективинге даанып алган. Кул-тура-массалыг ажалдарын чорудуп, кезээлери, лекция, беседаларын план өзүлгө эртерин турар. 10-кү класстарының органи-астааны «Канчаар кеттизе эки?» деп тематиктиг кезээ эки эр-кен.

Челишкенин-биле калы четпестерин айтыры артык эвес. Өөредилгезинге улуг кичээлгөй салбас, кичээлдер уэр, азы шуут келбейт баар таарылгалар чамдык өөреникчилерде бар. Ындыг таарылгалар чүдөн тыттып турарын кезээки школаның дирек-циязы тодаладып келгире, өөренип турарларын шагын чамдык албан организацияларын таарыштыр тургустууна планда болган.

«Сүт-Хөл» совхозтун дирекциязы, мыда профсоюздин ажалчы комитети мыагыла чолаачыларын өөредилгезин херекке албай, оларын мыак рейстерге чорууштары хаая эвес.

Өөреникчилериниң ажал шагын таарыштыр тургускан, кезээки школаның башкылар коллективин-биле сырый харылаалыг органи-зациялар бар. Ылангыча Сүт-Хөл райкомта партия эге органи-зацияларын секретары эш Школа аныяктарын канчаар өөренип турарын доктаамал хайгаарлар турар. Өөренип турар аныяктар-биле быжыг харылаалыг, оларын ажал-ижи барып совуугаи көөр, билдиг дөш демисеге оларын орук айтыкчылары башкы-лар бисте хей. 9-кү класстың удуртукчуу Ф. Ф. Березина, физика башкызы Т. Б. Малахова, химия башкызы М. П. Бездельна оларын адал болур. Ол башкыларын класстарында чыгыс-даа кижя урок үсөйи, эки өөренип турар.

О. КАЧ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Профэвилел организациязынын амыдыралындан

ШКОЛАДА ПРОФЭВИЛЕЛ КОМИТЕДИ

Улуг-Хем районун Хайыракан сес чыл школазының профэвилел организациязы школага бүгү-ле ачылдып турар кижилерин профэвилелдин хүрээлениге кирип алган. Профэвилел кезигинери бүрүнү-биле хей-ниини далааларыг. Коллективге культура-массалыг болгаш кижизилдиг ажалдарын чорудар талаа-биле кол ролду мекком чорудуп турар. Эртен чыл иштинде

яны-бүрү темаларга 69 лекцияларын школага лекторлар бөлүү чон ортузунга номчаан. Чоокта чаа совхоз-тун Хайыракан салбырынның аныяктары-биле калы бирги болгаш ийги салбырларга барып концерт көргүзүп чоран бис.

Профэвилел кезигүн дадымы-рын хайырабы бо меккомда эки чоруп турарын чоокта чаа болуп эр-кен семинарга демдегелген. Шапкин,

шахмат маргылааларын органи-за-тап, тилекчилерин өрөктиг чүд-дер-биле шаппаң-даа тургулаан.

Улуг өөредилгезинин хөрөөне бараан болурунун үлгөр-чигеэн көр-гузүп, макталып, шаппадып турар ажалдакчылар бистин школавыста бар. Кижизилдиги башкы Александр Шывак улуг өөредилгезинин шугу-мунга 27 чыл ажалдаан. Чоокта ону

СЭБП райкомунун болгаш улус өөредилгезиниң ажалдакчыларын профэвилел райкомунун хүндүлел бижи-биле шаппаан. Вожатый Анна Ендан—ВЛКСМ Топ Комитетинин «Эң дээр пионер вожатый» деп хө-рек демдө-биле шаппаткан.

О. АНОВ.

«Улуг-Хая» совхоз.

НОМ-БИЛЕ КАНЧААР АЖЫЛДААРЫЛ

Пропагандистерге болгаш дыннакчылары дуза

Марксизм-ленинниң теорияны ханы билдиргени ном-биле бот-өөредилге шиптирлери ролду ой-наар. В. И. Ленин «Күрүне дугайында» лекциянын номчуп турган: «...эң-не кол чүве силерниң номчу-галарынын, күрүне дугайында дыннаар беседаларынын болгаш лекцияларынын түнелинде, силер бо айтырыгы болунар көрүп билдирерин немей килерин болур... Чүгө инчан, бо айтырыгы болунар хуула ытпал билдир кылды өөренип аптар болунара, —чүгө инчан силер болунарын бүзүрлелдеринге четчир быжыг болгаш оларын кым-ны-лаа мурнуна база кажан-даа челишкенин камгалап шылаар деп болунарын санап болур силер» —деп чугаалаан (В. И. Ленин чог., 3-ки үндүрүлгө, т. 39, арин 65). Ынчангаш билдиргени чели алырныга ма-териалдарын боту сагылар, олар-биле ажаллап өөренип чугула-дыр.

Устүнде ленинни чагыларын ба-рымлааш, СЭБП Топ Комитети партияниң пропагандалыг байлал-ларынын дугайында болуун шиптир-леринге марксизм-ленинниң шип-гезин алырынын кол методу—хоо-чун болшевиктерин дуржулаа-ныгаштыг болот-өөредилге, эге документтер-биле болу ажалдары болур деп үргүчү демдегел келген. 1965—1966 өөредилге чылдыла пар-тия чырышкыны азы тургуска-ны-биле холбоштыр, политөөре-дигенин бүгү хевирлерин дыннак-чыларынын марксизм-ленинниң класиктеринин чогаалдарын, пар-тиянын документтерин боттары сай-гарып өөренири бирги чергенин ужу-руулаалыг апарган. Ынчангаш пропаганда бүгү күжүлдерин эртерип турар, дыннакчыларын ном-биле ажалдарына өөренип ужу-ру-луг.

Ном-биле ажалдарынын арга-лары болгаш хевирлери дыннакчылар-ның белеткелиниң болгаш политөө-редигенин чаладыгач хамаарыштыр нарылап олар дээрин барымдаа-ларга херек. Партия өөредилгезиниң аны-агый чаладыгына мындыг чи-жек деңгелди сүмелеп болур.

Политиктиг эге школага: номчаан чүдүлүн кол уткамын анылап би-лири; бөдүнүн план тургузыры; ном-чаан чүдүлүн тайылбырлап чугаалаа-ры; тус айтырыгга хамаарыштыр со-лундардан материал тывары; бөдү-нү практиктиг ажал-чорудулаа-ныг өөренип чүдүлүн ужу-руулаа-ны чугаалаар.

Марксизм-ленинниң үндүленини-ниң школазынга: өөредилге номуна кол уткамы билдир болгаш нарын планын тургузыры; марксизм-лени-нниң класиктеринин ажалдарын нарын план болгаш кон-спект тургузыры; өөренип турар те-мага немелде материалдарын пар-лаалганды шилири; өөредилге но-муга болгаш эге документтерге үн-дүлгөзүп калды-бир айтырыгга аас-биле азы бижимел тайылбыр кы-лыры; өөренип теманы агыт үе-би-ле, бөдүнүн коллективинин практи-ктик сорулгалары-биле холбоштыры.

Политөөредилгенин дээр хевирге: программда сүмелзеп бүгү ажал-дарын ажаллап билдир; сүмелзеп ли-тературага үндүлгөзүп, азы бөдүнүн чыны, шилип алган материалдары-га үндүлгөзүп калды-бир айтырыг-га теистер тургузыры; литература-га үнелээ, азы коммунисттик тур-гузушун айтырыгына холбош-тыр аас-биле азы бижимел-биле илдек, лекция азы материал бе-леткээр дээр өскө-даа.

Чамдык бөлүктөргө дыннакчылар-ның белеткелиниң дүштүр ном-биле ажалы нарылаалы-лаа, бөдүнүн-дү-дү-даа болуру черде билдингир.

Бот-өөредилге калыг байдалды-да теорияны ханы билдир алырын хандырамы? Чамдыкта өөредилгени

органиастаарынче, техниктиг тала-ачык кол кичээлгөй салып турар. Олар чугула болза, кол чүве ма-териалды хандыр болаары, ону чо-гаалдыкчы өөренири, практикага ажалдарына чачыгыры болур.

В. И. Ленин комсомолду үшкү сьез-динге чугаазагы: «...эрги өөредил-генин, эрги шажилешкенин, эрги доктаалдыкчынын орунуга бис кижилерин билдирерин бүгү ту-нун болуна ап билдирин, коммунизм биске чүгү-бир шажилештиг чүве эвес, а силерниң бодунарын ботп-тыккан чүдүлөр болур кылдыр би-лиди алырын тургузар ужурулу бис...» —деп чугаалаан (Чог., т. 41, арин 306). Ынчангаш харын партия до-гматымга, хоозун шажилешкениге уду, марксизм-ленинниң клас-иктеринин ажалдарын болгаш чам-дык түнелдерин анаа-ла шажилээр чорукка уду демисегин турар.

Бот-өөредилге дээр чүгө боду номчотуру, материал, илдек бе-леткээр эвес болгай. Бир эвес про-паганда шын айтырыгларын салып турар болза, бот-өөредилге хевир бе-седа чоруп турда-даа илереп ке-лир, лекция чоруп турда дыннакчы-лар тус-тус айтырыгларын боттары ханы угап болар. Ынчалда-да бот-өөредилге кол чүве ном-биле ажалдары болур. Номчуп орап ки-жи ону ханы болуп, чугула черлерге доктап, калып номчуп, эске ма-териалдарын көрүп, бижилге кылып болур.

Билиг бүзүрел болган турзун ди-зе, боттук фактыларын дыка хей түнүн билдир, түнелдер практика-биле бадаткатынын турар дээрине бүзүрел херек. Чедип алган билин ажал-херекке ажаллаар дие, өөре-нин турар чүдүлүн ажал-агый бол-гаш культура тургузушунуң ужу-руулаа-ны тодаладып алыру чү-гула. Оң-биле калы чедип алган би-лигин практикага ажаллаарда боттук

байдалды бүгү тала-биле барымда-ларга херек, оон башка калдыг-даа чүдүлү дуржа-кедбизе практикага ажаллаары частырыгга чедирип бо-лур.

Ном-биле канчаар ажалдаары? Бирги ээлчеге теманы, оон авторун сонуугаар херек. Кижиниң хайык-кан сетки ажалдын түнелин эки-жидер болгай. «Кижиниң хайыккан сетки чокта кижиниң шыны ты-вар турбаан, чок болгаш туруп-даа шыдаас» деп, В. И. Ленин айткан (Чог., т. 25, арин 112).

Ийде, ажалдын системниг, до-ктаамал болуру. Номчулаа дараалаш-как номнарын шилип алыру, ном-биле хүн бүрү ажалдары чугула ужу-руулаалыг. Чаа текст мурунда-ларын даяар, ынангаш үзүлгө-лүшкүн болура харылаа баксы-рап, материалдарын катан номчотуру негээр алаар.

Уште, номчулаа үзүнде сорулга-га чүдүлүг болур. Нити номчула-ны ажалы биче деп, В. И. Ленин чааган. Номчу чүдүлүг, кичээлгөй мөөнөп номчааш, эки түнелди чедип алыр.

Ном-биле ажалды чүдүдү эгеле-эки? В. И. Ленин номчун баштай-ла эгелери, кирилдеш-биле, а оон соонда бүгү номчу чүдүлүг көрүп таныжар чоран дээрин Н. К. Ру-скай бижип турар. Ном-биле ажал-дап турар кижиге баштай даштыкы арнаында оң алы, авторун сонуу-раарында эгелеш, оон соонда эге-лерин, кирилдешин номчотурун сүм-елээр чугула.

Материалды өөрениричче кирип тура, берге текст чамгыс номчу-рга чамдыкта билдире болурун ут-пас херек. Ону ийи катан азы оон-даа хей номчотуру билдир. Номчулаа үзүнде сактып алыр арнын күш-тедилер төлөдө, меделерин бүгү хевирлерин: көөрүн, дынаарын, кү-ленирин шунтуу ажаллаар херек.

Р. Ф. Ковыскай Кызылдың пиво заводунда алды чыл ажалдап, бо үениң иштинде чүгө эки шынарыг ажалы-биле коллективтин хүндүткелин чаалап алган. Оң ажал үзүлүп үргүчү ажыг кууседиң келген. ЧУРУКТА: Р. Ф. Ковыскай. Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

кан, сап-биле демдегелген, тус-тус дараалашкы бөлүктөр кылдыр бижээр кол болзаар, чүүлдер болур. Деле-реңгей теистер—кол чүүлдерин болгаш бадаткандарын аныла, оларын үндүлгөзүп турар эң-не боттук чүүлдер база кирген турар. Теистер бижилгени эң-не нарын хевирин. Маада берге чүве чүгө кол чүд-дерин ытпал алырында эвес, а чагы-рыг болгаш чатыртып турар хевирге ытпал логиктиг дараалашкы кылдыр тургузарынын эргежок чугулаан ба-за берге.

Номчулаа үзүнде бижилгени кы-лыры чугула. Бижилге кичээлгөй мөөнөз, номчаан чүдүлү эки би-лид алырында дузалаар, ону катан-катан ажаллап болур. Бижилгениң ажалдагынын турар кол хевирлери: питаталар ушта бижири, номга де-мдегел, план, конспект.

Читата—канды-бир чугула чүдүлү бүрүн дүжүрүп бижири болур. Ном-да эң чугула, ытпал, тола болгаш ханы уткалыг тодаладыгачы мате-риалдын уткамын эки билдир алыр дөш, тускайлаар демдек иштинге дүжүрүп бижири. Оларын агы-агы сазымнарга бижээш, чамдыктыгын нити эгелдиги кылза эки. Ол ажал-ларда атып.

Ушта бижилге—номчаан чүдүлү-ден кол уткаларын бөдүнүн сөзү-биле ушта бижири алыры. Ындыг арга эвөөш үе болгаш ажал негээр. Ону чамдык болдурлар, фактыларын уш-та бижири таварылгада ажаллаар.

Демдегелдер—бир эвес ном бөдү-нү болза, номчулаа үзүнде оон ар-нында демдегел кылып болур. Ном-га шилип, кылмынга демдектеп азы бөдүнүн болдурларын, эске материал-ды фактыларын, саннарын, чүүлдер-ин бижири болур, а даштын картын-га арнаарынын атып алыр.

Планын номчуп, оон бөдүнүн азы чүдүлү номчуп турган өдөш он иш-тинде кол айтырыгларын барымдаа-лар тургузар, ол болза кол айтыры-ларын чырыттыгынын айы-би-ле дараалашкы канзымы болур.

Конспект болза номчуттугач чүдүлүн кол уткамын болгаш бот-тук фактыларын, бадаткандарын-ның талаа-биле харылаашкы на-рын допчулал болур. Конспектте-тинге материал бүрүнү-биле ханы билдир болгаш ону тайылбырлаа-рынын аргазы эки иреттерин. Кон-спект тургузыры улуг белеткелди не-гээр. Чугула болгаш ийги чергенин чүүлдерин тодалады, калдыг фак-тодаладыкчы болурун шилири, та-йылбырын дараалашкы болзаар, конспектини ытпал тайылбырлаа-рыга тааржы сөстөрүн болгаш тайыл-бырларын шилип тывар дөш оон-даа эске.

План тургузарда мынкан, конспек-тилерде бүгү материалды номчотуру албан. Бот-өөредилгелг чамдык эш-тер кол болгаш ийги чергенин чүүл-дерин ытпал билдир алыр, барык бө-дүнү-биле дүжүрүп бижири бээр. Оон чылдагыны материалдын уткамын билдир алыр «конспекти» бээр. Ынчангаш, конспектилеринче кирер мурунда планын кылдыр чугула.

Конспектини канчаар кылза чо-гурула? В. И. Ленинниң конспекти-лерин көргө, ийи арнаы: авторнун сөзүн тускайлааш-лаа, бөдүнүн бо-дун бижири-даа ажаллаан бооп турар. Ынчаарга бөдүнүн сөзү-биле конспектилерге материалдын утка-мын кижя хандыр билдир алыр, чүгө дээр бөдүнүн сөзү-биле конспекти-лерде оон уткамын эки билдир алаар, а авторнун сөзүн ажаллааш, ханы бөдүнүн алыр, анаа дүжүрүп бижи-рип болур. Конспектилеп билдир ажалдын чорудулаагында чыгынган дуржула-биле чедип алынар. Чам-дык кижилерге ол үр үеи-даа не-гээр.

Номчаан материалдын бижилгенин чамдыкта бөдүнүн азы дегеренгей теистер-биле кылып болур. Бөдүн теистер—кыскалазы тола тургус-

кан, сап-биле демдегелген, тус-тус дараалашкы бөлүктөр кылдыр бижээр кол болзаар, чүүлдер болур. Деле-реңгей теистер—кол чүүлдерин болгаш бадаткандарын аныла, оларын үндүлгөзүп турар эң-не боттук чүүлдер база кирген турар. Теистер бижилгени эң-не нарын хевирин. Маада берге чүве чүгө кол чүд-дерин ытпал алырында эвес, а чагы-рыг болгаш чатыртып турар хевирге ытпал логиктиг дараалашкы кылдыр тургузарынын эргежок чугулаан ба-за берге.

Чамдык, ылангыч илеткелге, те-истер тургузарда алган каш литера-туралар, материалдар-биле ажаллаар алаар. Мындай таварылгада теистер-нин дараалашкы материалдарын кайыраага-даа чачыгырай, илеткел-дин планынга чачыгыр. Мындай таварылгада баштай теис бурзугун теистер анып турар планын тургу-зар. Теистерни тургузуу өөредилге К. Маркстың «Фейербах дугайында теистерин», В. И. Ленинниң «Ап-редь теистерин», «Бирги орус ре-волюциянын 50 чылдынга», «Совет Эволюциянын Коммунист партия-нын 50 чылдынга» теистерин хынам-чалыг өөренип көөрү ажалгыт.

Өөренип сорулга-биле литера-тураларын номчуп тургаш, бижилгени хей аны хевирлерин ажаллап бо-лур. Хевирин шилип алыры мате-риалдан, номчулганын сорулганын-да, кижилерин билдирин болгаш оларын онзагай байдалдан ха-мааржыр.

Ном-биле ажалдын үзүнде бил-динмезин азы чигалган чүүлдерин демдегелеш, оларын консультант-лардан айтырып, лекциялардан, кон-сультациялардан, чугулаагыныкы-нардан дынаары чугула.

В. КУРЕНЕВ.

СЭБП обкомунун болгаш хооромунун политчылыгынын Бажынарын эргелешчин.

"ШЫННЫН" НОЧНЫЗЫТДАТ

Кайызы-даа саанчылар

БЕДИК КӨРГҮЗҮГҮЛЕР ДЭЭШ

Ол 1958 жыл чүе. Мен бодунуң күзөдүм-биле баштай фермага саанчылар айкалдаар дээш келгеним ол. Ыңчаарда ферманың саанчылары иктерини холбиле саап турган. Саар иктер көвей, а саанчылар эвеш турганын ол уеде бир кижиге-де 25-30 чедир иктер оонакып турган. Ыңчан дузалыкка саанчы болуп айкалда турган бешин бергелерге таштык, чамдыкта саап орган иктерини эминин эстиктиринтер, азы чедир саанчы баарым бо-ла боор. Мээң чектеринин баштайгы хүнүнде-де эсергеш, кымын көрбөсүн ажалымны уг-шин билеп, буюу-ау саанчы болуруга дузалал районун мурнакчы саанчыларын бирөөзи А. Ууегенин болган өскөкөрүн-даа утас мен.

Мен ам саанчыны чымшытып, иктерини даа харымсаагы иктерини «чакыдым» тм, багыт эвеш көргүзүлгөн чедир адым. 1963 чылда бодунга бижыгатылган 33 иктерини иктерини-биле 60 тонна сүт саап алып панын турган, бир иктерини-не 1981 иктерин саап, ону ол бир айлар дүргүзүлдө 63 тонна кылдыр күтүстүм. Бо көргүзүлгү хой сүт саап алырнын шуут кымын деп саап болбас. Сүтү элбиктерини чүгө иктерини эки ажаалда-чегерилгенден хамааржыр болгонда, чайгы уеде эки өтүтүг чегериле, а кымын-мал чегерини бар куралыларын билдирин ажалылар саанчыны бодундан баа хамааржыр. Ыңчанга саанчы кижиниң борта бот-тымынгар ажалы улуг хамааржылыгы деп билер мен.

Мен ам саанчы ажалымдан алганда, коллективинин, чоңумунуң идгелес-район Сөвдинин депутатм хүлээлгем мен. Мээң бодун саанчыга бо улуг буюу-ау өскөкөргө үлгөрүм-биле, эки үрө-түңдөдү ажалым-биле бадтыктар дээш, шыдаар шаам-биле айкалда, демин ажал-иште чегерилерин дары чайладырнын бодунар аргаларын тывар дээш, харымал турар участогунуң куртакчылар-биле сүмөжөң, оларын негеле-хомдаларын үстүк чегериле тургустуулаң, чоңуру уеде өтбүзүмү кымын турар мен.

Бистин ферма хой сүт буюу-ау иктерини хемчегерилер фермага алектригил саалда аргалды тургузарын алган. Эмининиң

дошпузу алектригил саалдага тааржыр иктерини тускайлааш, оол артыкканын холбиле саап кылдыр үкөш, бир саанчыга бижыгалам. Мээң иктерин алганым 30 иктерини хүнде берип турган сүдү алектри-биле саарга, холбиле саап ал турганымдан бешин улуг көүдөсөй турган. «Домей-ле чүе шыкажыл, мону чүе ыңчаар чоор» деп боду саанчыга кирип турган. Сөзүңдө мыдыг эвеш, алектригил саалдага бир дугаар кирип турар иктерини саалда үзүңдө норма буюулар эки чегерини чакчытырарың чүдө мээң бодумуң чегериле болганын билген мен. Иктерини эки шынары, холуксаалыг чегериле азыраарын чугулаан көргөш, саар иктерини кымын уеде тургузу азыралче шилчиге, а чайын одарга саалдамы организаастааны сүтү элбиктеринде.

рине өөрүнчүг түңдөдү берген. Эрткен чылда ферма 620 тонна сүт буюулар панын чүгө ол бир айлар дүргүзүлдө 655 тонна кылдыр күтүстүм, оол 370 тоннамын күнүңгө саар турган, 429 тоннамын саткан. Чегериле, бистин ферма мону мурунда-лаа чылдарда сүт саар таламы-биле күнүңгө мурунга өрөңгө артып көрбөш.

Ам уеде бистиниң мурунушта саалдыган чугула сорукалар болза, 1965 ажал-агы чымшытып иктерини өөренип көргөш, беш чыл панынның баштайгы чылды, 1966 чылда улам бедик көргүзүлгөн чедир алыр бо-тур.

Н. ИРГИТ,
Бия-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтун Туран сүт-бараан фермасынын саанчысы.

Чурукта: саанчы Наталья Иргит. Фото В. Мольбинин.

Эрания районунуң Ленин атыг колхозунуң хосчу саанчымы Шойда Тама он беш иктерин саап турар. Ол, сүт саалдынын эрткен чыл панын чедир чедириниң күтүстөк. Аалдан кегер чач чылды эки бектеринг уткуп алган. ол бодунуң ажалыма улам бедик көргүзүлгөн чедир алыр деп хүлээлген.

Чурукта: Ш. Тама.
Фото Ф. Степанову.

Чогадыкчы, чаартыкчы

Кызылдың шиво заводунуң чогадыкчы, чаартыкчы бюрууң кижигунеринде ажалчы, эконо-мист, слесари-даа кижилер бар. Слесарь Николай Иванович Барков, Финогенд Екханов эл-не илбикейлг чаартыкчылар. 1958 чылдан бээр ажалдан келген үзүңгү дүргүзүлдө эл Барков күш-ажылды буюуларын боду-дир дээш элден солун, буюу-рулгө оруламын чогадыкчы болган чаартыкчы саналдарын кылган.

Николай Иванович чүгө чаартыкчы эвеш, харын хой-иштин ажалыма илбикейлг кирип, буюуларын технологияга эл-өөрүн өөренип, оларга бот-тур дузанын чедир келген. Оол бот-тур тускай мергелерин алектригил токар. Хой-иштин ажалынын таламы-биле професси-нал комитетиниң дарганын орактатым.

Бир-ле дүңкө элбеге Николай ажалдан турда, насостун ооо сыйлып чаштаан. Эрткенге чедир манаар дээр, буюулар чо-гоуру продукцияны чедир берип шыдабайн, заводтун ажалда-рынга моондак апар турган. Ол бот-турдан уеде, заводтун боду-луң чогу тускай токар кайда чурттап турары билдирмес бол-ган. Дүргө дуза чедиринге оол токар мергелги дузалаан.

Доран-на Барков токар станогуна ажалдаан, маң демир-ден чоңурулган кылган тур-

ган. Элден үе эрткен соонда, үчү-чүткен насостун моторунуң шиво-дажык бааа катат дүргө-чиг аларган. Буюуларга түр ир-жыма турган, ажалдан эг-дээн.

1965 чылдың сөөлү ийи айла-рында үш чогадыкчы саналды ол кириген. Оол бирөөнүн тодар-тайлаарга: анаа шилдерини сүг-биле чугулар төгерип машинамы шилчег турар керексиздиги ду-заны-биле дескиндир турган. Машина үр эвеш ажалдаары, ол керексиздер үрлер, машинамы ажалдаас кылдыр тургузуптар болган. Оол саналы — ол керек-сиздерин чымын чорун турар подшпиктер-биле солугу. Чаа саналды завод ажалдаа кири-ген. Ыңчанга кол чүе — күш-ажылдык буюулар күдүмү бот-тур.

Продукцияны шынарын эки-илер дээш анаа сугуу язы-бур дошумаатардан апаргаар дээш, сугуу бекеттер чеге сугуу тускай аргалар тускай сааны тургустуу. Мону мынчаар кылы-рып бааа эл Барков саналдарын. Продукцияны шынарын — оол кол көргүзү ол. — Буюуларга чаа техникамы шилдир, чо-гадыкчы, чаартыкчы саналдары бот-турларын буюуларын чугу-ла алырны ботур-деп, Нико-лай Иванович чугалады.

С. КЫЗЫЛ-ОЛ.

Почта озалдап турар

Шээр мал 36 некек черде кыш-таала. Малчыларын чакыт-кан солундары, сеткүүлери эл-дерик. Хой хураганна эгелен. Хойчулар дузалык ажалы сакманшктер олче кемештер кө-жүп турар. Чагылдылар чо-гоуру үзүңдө таравын турары хомудангы. Ак-Дагын, Хаан-Дагын, Ууун-Саймын, Бак-Баштын, Кулууууну, Кара-Шат-тын одаларында чүгө чакгыс почтачы чоруп турар.

Кымын шээр малдык мынча хой кыштарын чакгыс почта-чы чогуру үе-шаанда хандырар арганы чок. — Солундар чүе үр озалдап турармы? — деп, почтачы

М. Сыгыр-оолдан айттырарга, — күш чегейн тур мен — деп, шы-нын-на чугалады. Малчылар К. Дүрүлөк, Биче-Улад, Бортумаа, Сувакчы чакыткан солундарын 10-15 коштам-ла бир катат ап турар. Ноябрь 10-дан 25-ке чедир солундары өг көргөш чолча-чы өкөлөт. Байдал ам-даа эки-жизен. Чагылдыларын дүргө таралды дээш ам канчалаа эки-л эргип дарагалар? Бо айттырары Улуг-Хем районда «Х Улуг ху-рал» колхозтун баштаар чери, парторганизация шилтирлээр күзөчиг.

М. МЕНДОТ.

Башкыларның чаа отряды

Удус өөредилгенин ажалда-чылары эрткен чылда баа-ла элден көсүк чедириниң-биле дем-делгез. Чуртун дээш өөредил-ге черлерин дооскан 143 ажалы

тускай эртемнилер башкыларның отрядына немешкен.

Чамдык суурларда болган хо-райларда чаа школалар база ту-тунган.

Экономиктиг семинар

Чөөн-Хемчик районунуң көдээ ажал-агы буюуларга өргөзгөн эрткен декабрь айда районунуң колхоздарын экономикастериниң, бухгалтерлерини, хойчу бригадаларын бригадирлерини, сүт-бараан фермаларын эртелекчилерини, үчүткитерини үш хонугу семинарын Чадаана хоорайга эрттирген. Семинарга 34 кижиги киришкен.

Колхозтарның 1966 чылда чорудар ажал-агы-нын планнаштарын, автоматшарын, тракторларын шын ажалыларын, үчүт-өтүлгө экиндерин, кывар-чаар материалдарын кам-

налгазын, колхоз буюуларын мал ажалы-нын үчүдүңүг эге документтерини канчаар тургузарын, мал ажалындан кирип продуктуларын өл-шөөдө орулап алыр, чери канчаар ажалыларын, колхозчуларын кылган ажалы-нын телеварин шын саанарын болган өскө-дөө айттырарын семинарга өөренип эрткен.

Чаа чылдан эгелен колхозтарны экономика-зын айттырарын улам эки организаастап чорудар таламы-биле ук семинар оол кириш-теринге улуг дузалыг болган.

М. ЛИЧАР.

Сөзүн ээлеп шыдаан

Бир метр ажал чактан харын тайгаларга алдан хар чегериле иктериниң диниңер, апары мы-дыг белең бе? Салы ак шаа кылдыр хыраалы берген, тайгада чоруп турар Тумат Кунгаа — Улуг-Хем районунуң Иданов ат-

тыг колхозунуң хоочун ачмыла-рынның бирөөзи. Адымчир сезонун-да 120 рубльдиң аң-өлүң кирир деп социалистг хүлээлгени ал-ган, 300 рубльдиң өлүң ол кири-ген.

Катап аңап айттыган түңдө-лөдө, Тумат чоонку үеде чедир иктериниң-биле дорт чүс рубльдиң аң-өлүң белектер чегериле ду-жааган. Ыңчанга хоочун ачмы бодунуң сөзүн ээлгөн.

Н. СУНДУП-ОЛ.

КЫШ КОРГУНЧУГ ЭВЕС

Бистин көдөзисте дагын ыскы-талчак кылдыр көстүр бир-ле чарымын аксында кыштар кара-берген, адын ортузунда ышкыш, кө-стүп чыдар. Ак, кара хойлар ол кыш-тагже үгүл өткөт бар чорлар. «Хайт хайт!» диген хой дайгырган үн дыңдалды. Хойлар, ээниниң дайгы-рган үнүңгө чактырарын эгил кел-геш, бедик оуруту өткөт чоруту.

Өвүр районунуң «Торгалыг» кол-хозунуң мурнакчы хойчуларының бирөөзи Донгак Самданович Байыр кыштын калдыг үлгеринде хойну каала, канчаар одаларын калдарын кончуг эки билер. Калдыг-ла улуг харын кыш дүжүрге оол хойлары черле кыштын эки эрттирер. Оол ажал, амыралы кара чакынан тура-ла мал-биле тууш харыла-лып болуп келгенинден мал ажал, одалары таламы-биле буюу-ла мергелдиг болу берген.

Ыңчанга ол чыл буюу-де кыш-ка белектерди эки кымын, малды семиртип алырны кол-ла сорула кылдыр санап турар. Донгак Сам-данович бо эрткен чайын 15 тонна сиңенин кезип белектер, кыштан-да сөөртү чедирин алган. Бо кыш аада ам коргунчуг эвеш болуп турар. Хой малды одаларын, ажаларына кандыг чаа депшигилгил аргалар бар-ыл дээрин дүжүлгүл хойчу үр-гүлү-ле иленип, хайдыны чоруту кижилериниң бирөөзи.

Оол кадайы Донгак Андреевна Донгунун мурнакчы хойчу деп алы чүгө кыш белектерди чактан эгел-деп чорудар болу. Ыңчанга ча-загже көжүп киригенин бетиңде ка-жааларын көргөңн хоорар, өлөк-ти оваа-оваа кылдыр бөдөр. Кажа-ларын сегилерин элден ол ажалып агаарлады каар. Сиңен шалерин хар, дош сугу-биле суггарып эгел-дээр. Кол-ла чүе, чактан эгелдеш, хойну эки өтүтүг черлерге оларла-тыр. Час, чай, күс дүргүзүлдө чаа семиртип одалаткан хой кышты черле эки эрттирер болу чүе — деп, ол чугалап олдуру.

— Малды хур-чаагай кыш эртти-рип алыр деп бодулар болза, кол-ла чүе кыш белектерди чактан эгел-деп чорудар болу. Ыңчанга ча-загже көжүп киригенин бетиңде ка-жааларын көргөңн хоорар, өлөк-ти оваа-оваа кылдыр бөдөр. Кажа-ларын сегилерин элден ол ажалып агаарлады каар. Сиңен шалерин хар, дош сугу-биле суггарып эгел-дээр. Кол-ла чүе, чактан эгелдеш, хойну эки өтүтүг черлерге оларла-тыр. Час, чай, күс дүргүзүлдө чаа семиртип одалаткан хой кышты черле эки эрттирер болу чүе — деп, ол чугалап олдуру.

Оол кадайы Донгак Андреевна Донгунун мурнакчы хойчу деп алы чүгө кыш белектерди чактан эгел-деп чорудар болу. Ыңчанга ча-загже көжүп киригенин бетиңде ка-жааларын көргөңн хоорар, өлөк-ти оваа-оваа кылдыр бөдөр. Кажа-ларын сегилерин элден ол ажалып агаарлады каар. Сиңен шалерин хар, дош сугу-биле суггарып эгел-дээр. Кол-ла чүе, чактан эгелдеш, хойну эки өтүтүг черлерге оларла-тыр. Час, чай, күс дүргүзүлдө чаа семиртип одалаткан хой кышты черле эки эрттирер болу чүе — деп, ол чугалап олдуру.

Н. ТАМДЫН.

ХӨР-ТАЙГАНЫҢ ИНТЕРНАДЫ

Сүт-Хөл эмнелгенин ажал-дачылары-биле Хөр-Тайга 8 чыл школазынын интернадына челе берген бис. Өөреникчилер-даа, кижигилдикчилер-даа бисти өөрүш-күлүг уткааннар. Интернаттын ишти тергени ары: аккыр сырты-гы хайтаргы болган ам чоораан-быр-биле орунларын эгилдеш, өт-өт салгыла каан. Уруглар-нын хөл-сыны арыг-силгил. Бо буюу

гүнү көргөш, мында буюу са-лыг човангыр эл бар-дыр дээрин кижиги доран-на сактып каар.

Интернат эртелекчилер Нина Ол-дар өөреникчилерин бажын таарып тур. Кижигилтерингер чүгө эки хектеринген, ашкар-рып-чегерилген турарынан аны-гыда, оларын даштыкы хевир уругулар арыг-силгил буюуруңе эр-гелекти кичээңгил салып турар.

Уругларның өөредилге, чуруму чүдөн артык чугулазын ол билер.

Кижигилдикчилер Нина Сат, Вера Ховалды өөреникчилерге са-гыш човангыр, элтиг-ээлдек. Уругларга амалынны аш-чегин повар Сат Тиртак белектер кутар.

А. КУТЯВИН, эчп.

Хой уругларлыг илерини „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-нин Дээди Сөвдинин Президиумунун ЧАРЛЫ

КЫЗЫЛ ХОРАП
Алды уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Гуани Лидия Давидовна — Улуг-Хем ыш ажал-агы черини ажалчыны.

Беш уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Оюн Нина Тамбиевна — республика эмнелгенин ажалчыны.

Тос уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Аймыжы Середмаа Доспаевна — «Искра» колхозтун ажалчыны.

Сес уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Куулар Сайын Байыржаповна — «Сүт-Хөл» колхозтун ажалчыны.

1. Куулар Салима Кертик-оолова — «Чыраа-Бажы» колхозтун ажалчыны.
3. Олар Шүкүлээ Сулдуунова — «Сүт-Хөл» колхозтун ажалчыны.

4. Ооржак Хуа Чымбаевна — «Чыраа-Бажы» колхозтун ажалчыны.
5. Сат Селди-Суртун Дамбаевна — «СЭКП-ниң XXII съездин» колхозтун ажалчыны.

Чед уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Донгак Дүрүмаа Ыймаандыевна — «Искра» колхозтун ажалчыны.

2. Куулар Канчырмак Кунгаа-жаповна — «Тыва» колхозтун ажалчыны.
3. Куулар Сүрүччаа Октеповна — «Чыраа-Бажы» колхозтун ажалчыны.

4. Монгуш Александр Хуаевна — «Сүт-Хөл» колхозтун ажалчыны.
5. Монгуш Борбүр Солунамова — «Искра» колхозтун ажалчыны.

6. Монгуш Анай Давыдова — «Искра» колхозтун ажалчыны.
7. Монгуш Чечен Кундамайовна — «Чыраа-Бажы» колхозтун ажалчыны.

8. Сат Саный Тымашовна — «Тыва» колхозтун ажалчыны.
Алды уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Донгак Анна Чыргаловна — «Тыва» колхозтун ажалчыны.

2. Донгак Динсей Дамажиповна — «Чыраа-Бажы» колхозтун ажалчыны.
3. Донгак Түлүш Чылбаевна — «Сүт-Хөл» колхозтун ажалчыны.

Беш уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Донгак Анна Чыргаловна — «Тыва» колхозтун ажалчыны.

2. Донгак Динсей Дамажиповна — «Чыраа-Бажы» колхозтун ажалчыны.
3. Донгак Түлүш Чылбаевна — «Сүт-Хөл» колхозтун ажалчыны.

Чед уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Самбуу Арамма Донганова — СЭКП райкомунуң ажалчыны.

Алды уругларын төрөөн болган кижизиктен илерини
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
1. Дорж Баят Түлүшова — «Торгалыг» колхозтун ажалчыны.

2. Монгуш Даваа Соскумова — «Коммунизмче орук» колхозтун ажалчыны.
(Уланчымы).

УЛУГ ОРУКТУН ҮЕ-ЧАДАЛАРЫ

— Бистин музейин бодуун алы-ла оон ролюн болгаш ужурууларын толарагы турар. Кижин төрөгөтөгө чаз үени ажиткан улуг революциянын төөгүзү-биле холбошкан улуг үнелиг документи болгаш материалдар мында каалагартынып турар. Музейин 50 залдарында 20 мун ажыг анан-буру материалдар делгеттинген, а музейин ниити фондуу—60 мун ажыг болуп турар. В. И. Ленинни чогаалдарынын баштайгы парлаттынганы, революция мурнуулагы үенин чажыт угулга-хууустары, солундары, 1905—1907 чылдарын революстуг тулушкуннарынын олунга чиркен кызыл туткар, хой сангыт фотографылар, сурагылыг орус болгаш совет чурукчуларын чурчаан чуруктары, скульптуралары мында камныг шыгжаттынып,

А. ТОЛСТИХИНА, Күрүнениң революция музейиниң директору

калбаа-биле делгеттинип турар. Делгитирлер документилг кинифильмдер-биле, тураснаалдыг болушкуннарынын кижикчилериниң сактыгынчынарын үнге бижаан магнитофоннар-биле хандыр-тынган. ССРЭ-ниң революция музейи бодунун туруп келгенини баштайгы хунеринден агадээш-ле саулуг-ла улусчу музей болу берген. Оон заларын дамчыттыр чыл бүрдө-ле чүс-чүс мун кижилер артип турар. Чижээ, 1964 чылда музейге 515 мун ажыг кижичи чораш, 9000 экскурсиялар болган. Дөртөн чыл дүргүзүндө музейге болгаш оон филиалларында 22 миллион кижичи, оон иш-

тинде хой саныг даштыкы кижилер чораш. Музей — политиктиг чырыдышкынныг массалыг школаан, революстуг төөгү чачылдарга, Совет эрге-чагырганы чаалап аш, быжылган кижилериниң күш-ажылынын үлгертисе, социализмниң чаалап алышкыннарын хамааты болгаш Ада-чурт дайынарында камгалаан кижилериниң маалырыг чорунун үлгертисе ажилчы чоннарын кижизилериниң школазы болуп турар. Музейиниң делгитирлериниң дугайын анаа чорашнаар дыка-ла чыгыт сеткил-биле чугаалап турарлар. Бижилгелериниң бирээзи бо-дур: «Бис музейиниң залдарын

көрүп эрткеш, төөгүлүг үенин суула согушкунун билдирис». Зависимарны аныктары мынча деп бижээ: «Музейни көргөш, мыка-ла согуругалымыс. Хей-ле чүве биллип алымыс. Музейге көргөн чүүлдериниске сорук кирди-мис». Сөөлүг чылдар музейге делгеттинген чүүлдер улам калбарып, чаз материалдар-биле болгаш документилер-биле долдунган. Фашисттер Германияны ашкан Тинделениң 20 чыл онда үш заларга тускай делгетсе ажиттынган. Ону бистин фондустарыныс-тын болгаш Москва архивтериниң материалдарында тургускан. Делгетени хой-ниити бедик-биле үндөөш. Польшада, Вьетнамдыг Демократтыг Республикасында социализм тургузушкунга тураскааткан делгетелерин бо чылын органиастаан. «Куба революция фотографыларда» деп делгетсе ниитиге улуг согуругалдыг болган. «Октябрының социалисттиг Улуг революциясы» болгаш «Улуг орктуң үе-чалалары» деп фото-

документ делгетелерин 1966 чылда бедеткөөрин планнап турар. Оон-биле калы революцияны баштайкчыны В. И. Ленинни дайынчы чок аштери—Ф. Э. Дзержинский, Н. К. Крупская, С. М. Киров, В. В. Куйбышев, Г. К. Орджоникидзе оларын дугайында болгаш Коммунисттиг партиянын база Совет куруенин аске-даа шылгарангай ажилдак-чыларынын туртталгазынга хол-баштырган делгетелерин болгаш откырткалар комплектилерин бедеткен турар. СЭБП-ниң улуттулгазы-биле совет улустун чартык чыл чылга маалырыг демиселинин оруун, аар шылгалдаларын болгаш бүгү делгетсе төөгүлүг тинделелериниң оруун тодаргай көргүзери-биле музейиниң делгитир материалдарын 1967 чылга чедир деп база болуп турар. Делгитириниң сөөлүг кезээ 1958 чылдан бээр үени хаара тудар. Анаа беш улуг залдарын тускайлар. Туруп болгаш көжүп чорур элээн каш делгетелерини ажилчы музейиниң планында көрдүгөн, ол делгетелериниң турттуу культура болгаш дыптанылга оргуларынга, парктарына, кино-театрларына, бодуругелеринге, колхозтарына болгаш совхозта-

рынга, хоорайларынга болгаш суурларынга делгээр. 1905—1907 чылдарын революцияны холбоштыр «Бирги орус революция» чечен туртуга уран чүүлүм» деп делгетсе демир оркучуларын Топ культу-ра бажынында ажиттынган. Орус болгаш совет чурукчуларын 200 чыгыч чогаалдарын мында делгээр. Революстуг төөгү чачылдарын улам калбак пропагандалаар со-рулга-биле демир оркучуларын Топ культура ордуз-биле калы агитпоезияны музей органиастаан, ол агитпоезия ий ай дүргү-ауна Бряск — Угеча — Михайловский сууп. Новая — Комари-чи, Бряск — Журавка, Бряск — Журавка маршруттары эркен. Позадияни составына музей-вагон чорашан. Анаа экскурсияларын, төөгү-революстуг темаларга лекцияларын, лектелилерин кылып, кинофильмнери көргүтүп чорашан. Агитпоезияны бот-тыныгыр уран чүүл бригадазы чер-черин чонунга 53 концерттери көрсү-кен. Поезд орктуң 48 станция-ларынга барган болгаш 30 мун ажыг кижичи оон көргүзүлгелерин чорашан. Болга чогуутун демир

ортуна база мындыг агитпоезияны органиастаан. Стругуул аныктарын коммунисттиг кижизилгенин талазы-биле музей улуг ажылы чорутуп турар. Бистин залдарымыска 47 темаларга экскурсиялар чорутуп, 8—10 класстарын өөреникчилеринге ССРЭ төөгүзүнү талазы-биле кичээлдерин эртирип турар. Музейини дузазы-биле пионер чыштары, олагарын, революстуг аларын черлеринге чорутушкуннарын органиастап турар. Хоочун большевиктер-биле, баштайгы комсомолчулар-биле, хамааты болгаш Ада-чурт дайы-нарынн маалырыгы-биле, социалисттиг тургузушкунун кир-жикчилери-биле аныктарын ужуражышкыннарын калбаа-биле органиастап турар. Музейге «Колхозчунун хунун», «Совет дайынчыларын хунун», «Баш-кынын хунун», төөгүлүг хунунер-ге, болушкуннарга, партияны болгаш совет куруенин ажил-дамчыларына холбаштырган ке-жээлери чорутуп турар. 1966—1967 чылдарда ССРЭ-ниң революция музейинге Ок-тябрының социалисттиг Улуг революциянын төөгүзүнү талазы-биле лекторийни органиастаан. (ПМА).

Силерниң уругларыңарга АВАЗЫНЫҢ СӨЗҮН ДЫҢНАВАСКА

Хем кыдында суур. Оон эрке-ке талаанда кудумчу. Бот-бот-тарында шоолуд-даа ылашпас ылаш бажынар ол кудумчунун эрке-ке талаанда бир дең-дески кылдыр чыскаалан, калган-даа шимчөөс кылдыр тургуза ком-дыладып наан чүве дег, тургу-лапкан. Ол бажынарны бирөөнүн кышазынын азыны сайлык төрүп алган. Сайлык хоокуй чуургаларын чазылдыр бээр дээш каш ховуктарын улаштыр дун-даа, хун-даа чокка олуруп келген. Бир-ле дүште чөмөш чораш келгес, чуургалар чач-ты берген болган. Сайлыктын өөр-өзүн-даа аажок, кудурун со-дунчалыр чайышпаан, сыйтыла-дыр элпкен. Ыйбарга куу дү-терилт, хенжиг амыттарын шаш халайын ору сунупкан, аастарын аптагыдыр амытлап, чөм диле-ген. Чаптангы бичилерин чөм-гө-рүп, докуртарын улуг чы-мыжы-даа эгелээш. Күш төдүге мыак болганда, бергелерге ула-равай, амдан-суурунуг чөмш эккен берип, оолдарын чалгы-нары-биле шугалап алган, соокка докурбайн, хат, чарстан камга-лап турган. Хунер эркен туду-на ола-ды-рың чалгынары улап, ула-ма чараш, ула-ма чаптангы бо-луп, ула-ма-на улгады өзүп кел чорашан. Бир-ле катал оолдарыныг би-рөөн улаан үнө халааш, ула-рыг бедеткен-ле берген. — Бо калчап бардым?—деп, авазы айтырган. — Ужарым ол, Черге баргаш,

(ТООЛУГУ РАССКАЗ) бодунун өскелерге көөргөдип, селгүстөй дээш. — Чалгынарың ам-даа четте үнүп улааан, быжыкпаан-дыр. Черге баргаш, оон делир ужу-п үнө албас сен, огуу. — Чалгыныг куш болуп ча-лааттыг херээм чүу боор. Көр-гө-й-ле сен, дөмөй-ле ужуп үнүп келер мен—диген. — Аваның мээң сөзүмүң ды-нап көрөм. Сайлык огуу чолдак чалгына-рын херикеш, улаан дап берген. Ужар харык кайда боор, черге октапканам кылдыр салбайн-нып баткан. харып-даа экизи көргөн, бажы кыдында тары-ма чечек кырынга кээп дүшкөш, кемден-көргөзөң-ле чазан бол-ган. Оон ол тас черге багайтыр кы-лаштан келгеш, херим бажында олурган незиче көрүп, корта-нылган үнү сиринейип эткен. Нези канчагаш-ла көрүптер дээрге, кончу-даа улуг кара моортай дылын чытыган каап, олче келгитиреп кел чораш. — Моортай сени чиде-ле, кан-чайың, чойи!—деп, нези кысып-чыг кылдыр алтырыкан. Огуу чолдак чалгынарың че-же-даа лабылалдыр, кайны ужул үндүрү боор, хейде-ле кы-сымазын тодуп турган. Нези база-ла алгы-кысымын тодуп, моор-тайныг тейини кырылган теп-тер чазып шүүргөдөй берген. Сайлыктын кысымын алгы-лай дынаан бир оол бажында үнө маппап келгеш, канчап-кан-чаар-даа айын тыппай турган

кээргенчигейни сеприп алгаш, моортайны сымырып чорудупкан. Ол ову чаптап суйбагылаш, ча-даны ору унушпен. Уга эккен салып калга, кортаны ам ха-рып нампал, амы-тыппан алган оолакте көргөн. Оолак чаданы куду бады баарга, нези ужуп келген. — Авазының сөзүн дыңна-ва-ла мында-ла болгай. Кижичи эвес болза, моортай сени аспапканам, чиди дүштери-биле канжырады дайнал чыгыр турган—деп, нези чугаалап, карактарында чашты өзөгте чодуп олурган. т. КЫЗЫЛ-ООЛ. — Күзелдер Дажы биле Тамба чада төп-ки-жиге олуруп алгаш, хулуредир чугаалажып, күзелдерин сөг-дөп олурганнар. — Самолетка олурган сен бе, ажим?—деп, Тамба мактанган. — Мен бир-катал Тожеке ужу чораш мен. Экзини канчаар оңу! Кызылдың кырында куу көр-гө, кижилер-даа, машиналар, ба-жынар-даа битин-битин апаар ийин. Делегей мындыг болза со-лун-дур. — А мен бодарымга, кижилер улуг-улуг болуп болза аки-дир, ынчан чуртаалга дыка солун бо-лур—деп, Дажы оон-биле мар-гышкан. Олар ийи кырган ачазынга бар-гаш, маргылааган чугаалаш, чарып бөөрин дилээш. Оозу буу-рул салын суйбааш, чадүреш, чугаалап-тыр. — Эрес чүректиг ар кижиниң күзелди база улуг чаагай болур чораш, оолдарым. Кижичи амытан мынаш күчүлүг чүве чок: лаг-дарын ортулап, кежнери бооп, өс-көз асып, далайларын тургузуп турар-дыр. Ынчагаш кижилер улуг-улуг болза дээр күзелдин та-лазында мен. Шынап-ла совет кижичи да дег маалы болу берген. Дажы биле Тамба мерген угаан-гы кыргана четтиргенин сөг-дөш, хулуредир чугаалажып, саулуг маалылар болу бөөрин күзөп болуп олурганнар. А. ЗЛЕК.

Сылдыстарже орук Зртем-нонга чуну мурнай Эни кызып өөренин. Ырасыммас, бергизимес Ынаныштыг чадам ол-дур. З. КЕЧИЛ-ООЛ, Сүт-Холде тускай школаның башызы.

Витя Матыцын Сары-Септин хөгжүм школаның бирги класында өөренип турар. Музыказыг билигн кончуг аки шигээдип ап, башкымы-нын берген ооалтазын аки күсөдип, баянга ойнаарына мергеп бар чорутур. Витя баяндан биче-ле узун, мычалаа-даа база улуг болгаш бар болза-даа, хөгжүмчү болуп дээр тура-соруктуг оол оон аарымыс-даа...

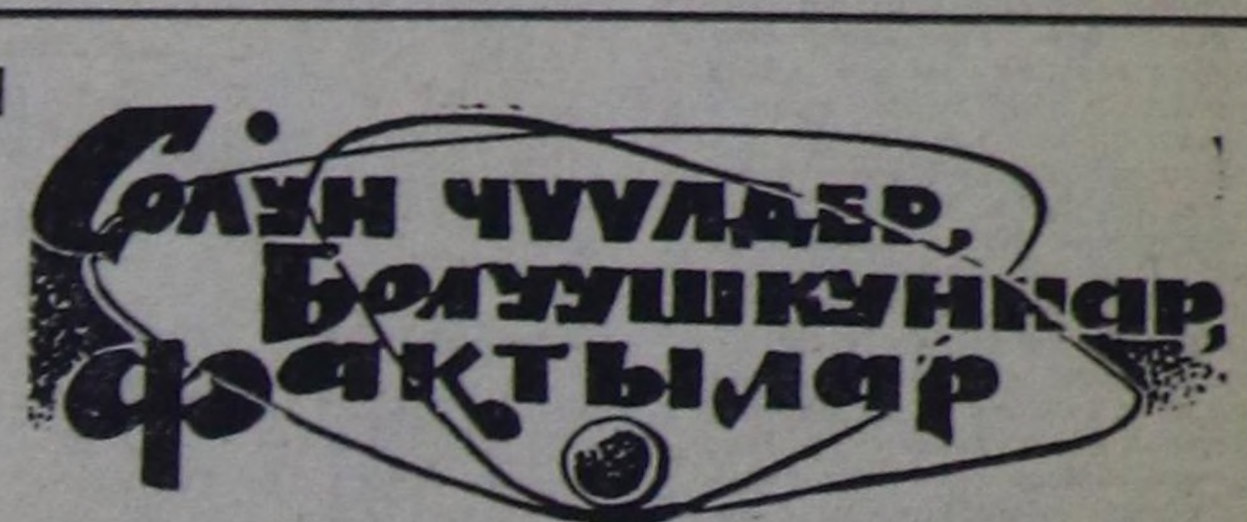
ЧУРУКТА: Витя Матыцынның ойнап олурары. Фотоу С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Сусеевтерниң өг-бүлөзүниң 3-кү диссертациязы

ССРЭ-ниң Эртемнор академиязының эртем чөвүлелиниң ший-тири чачыг ай болган: Калмыкияның найыспалык башкы институтунун башкызы Элеста-Данара Сусеевага филология эртем-нериниң кандидатта деп эртем адын тыпсыр. Ол калмык дылдың чууга айтырыгын ажилдап кылган. Сусеевтерниң өг-бүлөзүниң Данараның кандидат диссертациязы үш дугаары болган. Оон ачазы — Ансен Сусеев сурагыл калмык литературовед, шүлүкчү болгаш драматург, база-ла филология эр-темнериниң кандидаты. А Данараның ашаз — Арслан Хараев — биология эртемнериниң кандидаты. Данара Сусееваның үш дугаары база-ла башкы ажил-херээнде: Джангарында нодз школада, Долоер — Калмыктың башкы учили-щезинде, Светлана — змич училищезинде ажилдап турар. Олар шупту-ла литература болгаш орус дыл башкылап турарлар. (ПМА).

Хенертен көзүлген

ХАНОЙ. СЭТА-нын корреспон-дентизы Е. Кобелевтиң дамытка-ны болза: Чаа чыл бодурунда Ханой кы-гамчыктыг солун чүүлүдү хер-чиге болган. «Энтинген селеме» хөлдүк эринге узуну бүдүн чар-лык метр хөлчөк улуг черепах-а чедип келген. Хөлдүк эрте-бурун-гу ол ээзин хой хайым чон чар-лык шак хиреле көргөннөр. Хөлдүк улуг черепах хөл кы-рынга хааа үнүп кел турар — сөөлүг катал оон көзүлгенин бү-дүн чартык чыл мурунда болган. Черехааның лар-назыны кыта-лаа билдинмес. Эртен чүс чылда ону чон база көргөн деп. Ханой-нун кырган чуртакчылары ба-дыткап турарлар. Хөге ындыг атты берген тоолчулуг чугаа-биле черехаанын ады холбошкан. XIV чүс чылда вьетнам шериг на-чалыгы Ле Лой даштыкы фео-далдарын чүс-чүс чылдагы дар-лыгына улур демиселди баштап турган. Угулгаазын күштүг болганы-деп, оон селемени дайынын ча-гыч чок олтура шаап турган. Ле Лой Вьетнамын даштыкынын дар-лазында хостаан болгаш тинде-ленин соонда Ханойга болуун албан кылыр черин үндөзүлөп тургускан. Бир-ле катал Ле Лой хөге хөмөлөп чораш, эштин көдүрүп каап чораш черепах-ын көрүп каан. Ол селемени-биле черепахаже дап берген, ынчаарга черепах оон селемени сеприп алгаш, оон-биле калы хөлче шым-ны берген. Черехаа болза селемеге даш-тыкчыларын тилеп шылаптар угулгаазын улуг күштү берген болгаш кажан Вьетнама база ка-тап айыл дилетип келир болза, ол селемени черепах дедир аги-дип бериптер деп, ол тоолчулуг чугаала айтыр турар. Д. САЛЧАН.

Чөөн Сибириң курорттары

Байлак бойдус байлактыг чер-де. Чөөн Сибириде, курорттарыг болгаш дыштанылга бажынары-нын улуг тууду чоруп турар. Профвилелдериниң курорттары эргетээр талазы-биле Краснояр-скиниң девискээр азының Че-вүлелиниң даргазы Василий Не-помнящий Парламенттиң мөдө-лөр агентилегиниң корреспон-дентизинге чугаалап беле: — Братскден ырак эвесе, кылмаал далайын эринде, каас-чараш бойдуштуг черде «Братск» дыштанылга бажыныг тудуш турар. Бо чайын ол бирги дыштаныкчыларын хулээп алдыр. Красноярск крайда «Учум хөл» курортту чарты демир турар. Ам бодунун ол турар черинде эри санаторийге болаарга, оон ийи катал хөй дыштаныкчылар-ны хулээп алдыр «Алгара» курор-ту туртулуп кел чыдар. Иркутск областа Беляя хөмөң эринге 1300 киян хары утда дыштаныр

«Чая Усолье» курортту кылдып турар. Тыганың курорттары—«Ум-Белдирин» (бодунун ам шынары-нын талазы-биле Баден-Баденин суугарында дорайтавай турар) база «Челерин» чарты кылмыр көрүп турар. Красноярск крайда Кожаново суурун чалындап кыскалоос наразыга дөмөй-жир минералдыг суугар тыгыз-гаан. Келир үеде маана курорт тургузурар. Келир беш чылда сибирь са-наторийлерге дыштаныкчыларга орун саны үш катал, а дышта-нылга бажынарынга—ийи ка-тап көзүлдүр. — Эртен чылын Чөөн Си-бириң курорттарыга болгаш дыштанылга бажынарынга 70 мун киян дыштанып. Беш чыл-дыг төвчүлүг олар 200 мун хи-ре киянын хулээп ап болулар. (ПЧА).

ЫРЫ-ДАА, ШҮЛҮК-ДАА...

Кыска дыштанылганын эгезинде чүве. Кыржан соок китеп турар-даа, эртен эртежик сурунун ол-бо чүгүн-ден ада-иелер «Искра» колхозтуг клубунче бөдүк-бөдүк-биле шуужуп кээп турганаар. Эртенгиин 10 шак. Клуб чыкк доу. Ол хун анаа Ба-жык-Алаак сес чыл школанын класстар аайы-биле уран чууа көр-гүзү болуп деп чарлап дыннааш, ада-иелерин клубка долдур олур-гуннары ол. Бирээзи өскөзине дөмөйлөшпөс солун, утка-шынарыг көргүзүлгө программа багура улажып-ла тур-ган. Бичиг «артистерниң» элгир-шимченгир, уран-тыныкыг көргүзү-лери анык сагал дугайында чо-гаалдыг сеткилин доолдурп кел-ди. Шак ол бичи кижилерин өзүп келгеш, човуға, чуртуга бараан болур аас-кежиктиг, уран-талан-дыг келер үезин кижичи болуп келир... Тус-тус класстарын көрүлдө кирип турар программалары тема талазы-биле аны-буру, байлак ут-ка-шынарлыг: монтажтар, шиден уздудер, сценажыктан көргүзү-лөр, интермедиялар, танцы, мыс, шү-дүк дээш, черле чуну чок дээр! Көрүлгенин жюри комиссиязы монтажтар болгаш нити мыс та-лазы-биле 5 «б» класстын «Тыва чу-рум», 1 «а» класстын «Улуг Ленин» деп монтажтарын, 5 «а» класстын баштайкы дугайында нити мыс аки, бекид идеялыг деп үндөөш. Тан-цы болгаш музыка талазы-биле 8 «б» класстын «Өг» деп хөйүн таппанын, 7 «а» класстын өөреник-чын О. Болхоз-оолдун күсөткени «Чылгычы» дээш өске-даа номер-

лерин эң эки деп демдөзлөш. Уран нөмүчүгө талазы-биле 7 «б» клас-стын өөреникчын М. Зояның «Комсо-мол» деп шүдүн жюри бедик-биле үндөөш. Шиден уздудер болгаш сценажыктан көргүзүлгө талазы-биле 5 «а» класстын өөреникчилериниң «Кым эн улугу» деп көргүзү-гүн ойнаанын, 8 «а» класстың бөдүк өөреникчилериниң «Самбажы» деп шиден уздуну ойнаанын эки деп көргөн. Көрүлгенин түнелин үндүргөш, жюри аге класстардан бирги черин 3 «б» класка, үстүк класстар та-лазы-биле бирги черин 5 «б» клас-ка тыгаскан. Бирги черин элөөн класстарга «Тыва лаг-дугу» комби-натке экскурсиялар путевка берген. Ийги, үшкү, дөрткү черлерин элөөн класстарын болгаш эки номерлер күсөткен өөреникчилерин мактал бижик болгаш өртектег белектер-биле шагнаан. Мындыг азыныг көрүлдө чорудуп, оларын дыштанылганыг культуру-биле органиастаары уугуларын эстетиктиг кижизилге-ринге улуг ужу-дугалыг болгаш өөрелеге чаагай салдарын чедире-ри чугаажок. Бажык-Алаак сес чыл школын 1965—66 өөрелеге чылы-нын бирги чартын багыт аяк үн-дөөлөр дөсөөн. Школаның бүгү 410 өөреникчилерин өөрелеге 94 хуу болган. К. СТУТУ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район. Редактор Н. К. КУДЖИ.

Угулга, хөдөөшкүннер чараш

Тыва улустун мурунда ат-севи-не кончуг уран-шевер болгаш чараш кылгылап каан угулгалар кижилериниң кичээлгенин ам-даа хаара тудуп турар болгаш көргөн-не кижичи ону чарашсынып мактаар. Болап көөргө, тыва угулгаларын болгаш хөдөөшкүннериң иштинги эт херекселеринге, чижээ, апта-раларга, шкартарга даш өске-лаа чүүлдерге, даштыкы хөдөөргө-лаа синилп кылды болза, чогумчалыг ыш-кан. Бо дугайын бажы херекселер-ин кылдып турар черлер, райдөтүр комбинаттары болаа черде эки болур

Садып алыкчыларга

Коляскалыг «ЮПИТЕР» дээр МОТОЦИКЛДИ бол-гаш ХЕМЕ МОТОРЛАРЫН садып алыр-биле ээлчеге баштайгы бижидилгени республиканың бажыныга (Шетинкин-Кравченко кудумчуу, № 30) болгаш ХЕП ЧУУР МАШИНАЛАР, СООДУКЧУЛАР БОЛГАШ ЭЛЕКТРОНАСОСТАРГА бижидилгени горпонуң бажыныга 1966 чылдын январь 9-та эртенгиин 8 шактан эгелеп чорударын Кызыл горпонуң баштаар чери садып алыкчыларга чарлап тур. ГОРПО БАШТААР ЧЕРИ.

Уругну оттуруп эмзиреринин ажыы бар бе

Эмиг эмер уругну баштайгы хунден агадээш доктааттыгана шак багураар—үш-үш чартык шак болгаш эмзирер херек. Дүне 6—7 шак болгаш-ла эмзирер. Баштай-гы 2 айда уругну хонукта 7 ка-тап, а үшкү, дөрткү айларда 6 катал эмзирер. Беш-алды айлыг уругну дүне сес каш чалсарлыг болдурган, хонукта дөрт шак бол-гаш-ла (5 катал) эмзирер. Баштайгы айда чаш уруг хо-нуктун хой кезини үгү-биле эр-тирер. Баштайгы нелелдеа бү-гү чуруму шыгымы сагыры чугула. Чаш уругну эмзирер ша-гын барымдалаар, агадээш, удуурун хайгаар болгаш сел-гүстөдип дыштандырар.

Баштайгы үеде чаш уруг эмер шагын (үезин) эртир үлүп каап болур. Ийди болганда, доктаа-тылган график багураар ону отту-руп эмзирер херек. Бичин уруг-лар каныг-бир чурумга кончуг дүрген чачыгар, а каныг-бир чүвеге оларын өөредир берге. Бир эвес чаш уруг эмер шагын 10—15, харын-даа 30 минута эртирпикен болза, ону отту-рап манаар херек, дараазында эмзирилгелерин доктааткан ша-гында эртирбери чугула. Эмзирилгени 15—20 минута үргүлчүлөр. Бир эвес уруг бичин агадээш үдүй берсе, оттуруп эмзирер херек. Ынчанмас болза, чурум үрелер.

Эмзирин эки эмер чамдык уруг-лар үш чартык шак иштинде ака-талбас. Бир эвес уругуну назыны хонукта 7 катал эмзирер болза-да, үстүнде таварылгала уругта өске чурум онаап болбас. Бичин уруглар чамдыкта хүн-нү сөөлүг эмзирилгенин ойт-лаар апаар таварылгалар тургу-лаар. Ванна база кезээки чөм сөө-лүнде уруг кезээкени 9 шакта улааш эртенге чедир улаар. Бир эвес уруг ол байлагга чачыгып, аакталбас, делзизин немп турар болза, ындыг чуруму хөвөөр ар-тырып, сагыры чугула.

РЕСПУБЛИКАНЫН САНИТАР-ЧЕБЫДЫШЫН БАЖЫНЫ. ЯНВАРЬ 8-ТЕ. «НАЙРАЛ»: «Эленин ховулар болгаш шыргай аргалар» 10, 11, 14, 120. «Онаа даалга» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда. «КАА-ХЕМ»: Уругаарга дриг чу-руктар 9.30. «Бичин уруг болгаш чачыг» 10.30, 12.30. «Кандашкын-ныг люль» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шак-тарда. «ЕНИСЕЙ»: «Ай», «Токтога ужу-ражышкыннар» 10.50. «Путки Прагаге бар чор» 12.40, 3. «Кан-дашкынныг люль» 5, 7, 9 шактарда. «ВОСТОК»: Уругтарга дриг-чу-руктар 10, «Тынышпей» 11.15, 1.15, «Карагыга чаштын алган» (1-ги, 2-ги сериялары) 3, 6, 8.40 шактарда.